

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

پیشرفت های اقتصاد و مالی اسلامی

ارائه شده در ششمین کنفرانس بین المللی اقتصاد و مالی اسلامی

(چاپ دوم)

منور اقبال
سلمان سیدعلی
دادنگ مولجوان

مترجمان:
حامد تاجمیر ریاحی
حمزه مظفری

انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی: ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com
:
www.ketabesadiq.ir

پیشرفت‌های اقتصادی و مالی اسلامی ■ تألیف: منور اقبال - سلمان سیدعلی - دادنگ مولجوان ■ ترجمه: حامد تاجمیر ریاحی
حمزه مظفری ■ ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ نمایه‌سازی: رضا دیبا ■ چاپ اول: ۱۳۹۲ - چاپ دوم ۱۳۹۶
قیمت: ۴۰۰۰۰۰ ریال ■ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: برتر ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۰۶۳-۰

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: کنفرانس بین‌المللی اقتصاد اسلامی و دارایی (ششمین: ۲۰۰۵=۱۳۸۴: جاکارتا، اندونزی)
عنوان و نام پدیدآور: پیشرفت‌های اقتصادی و مالی اسلامی: آرایه شده در ششمین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد و مالی
اسلامی / منور اقبال، سلمان سیدعلی، دادنگ مولجوان؛ مترجمان حامد تاجمیر ریاحی، حمزه مظفری.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۶۷۲ ص.
فروست: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)؛ ۱۴۲. مالی اسلامی؛ ۱۸.
تربیت اسلامی مرجعیت علمی.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۰۳۶-۰
وضعیت فهرست نویسی: فایا
یادداشت: عنوان اصلی: Advances in islamic economics and finance : proceedings
of 6th international conference on islamic economics and finance
موضوع: اسلام و اقتصاد -- کنگره‌ها
موضوع: بانک و بانکداری (اسلام) -- کنگره‌ها
شناسه افزوده: اقبال، منور، ۱۹۵۰ - م.
Iqball, Munawar
شناسه افزوده: علی، سلمان سید
Ali, Salman Syed
شناسه افزوده: مولجوان، دادنگ
Muljawan, Dadang
شناسه افزوده: تاجمیر ریاحی، حامد، ۱۳۶۴ - مترجم
شناسه افزوده: مظفری، حمزه، ۱۳۶۳ - مترجم
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)
رده بندی کنگره: ک ۸۸۴ ۱۳۸۴ / ۲۳۰ / ۲۳۰
رده بندی دیویی: ۴۸۳۳ / ۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۲۵۲۳۲

فهرست مطالب

سختن ناشر.....	۱۹
دبباچه.....	۲۱
مقدمه مترجمین.....	۲۳
فصل ۱. مقدمه.....	۲۵
۱. روش شناسی اقتصاد اسلامی و ماهیت اسلامی.....	۳۰
۲. نیازها و کارکردهای مدیریت ریسک و شفافیت.....	۳۴
۳. مالکیت شرکتی و مسئولیت اجتماعی.....	۴۱
۴. ارزیابی عملکرد.....	۴۶
منابع.....	۴۸
فصل ۲. جهانی سازی و مالی اسلامی.....	۴۹
مقدمه.....	۴۹
۱. تجارت و تأمین مالی در قرون وسطی.....	۵۳
۲. اعتماد متقابل، توسعه مالی و رشد اقتصادی.....	۶۰
۳. اعتماد متقابل و کشورهای مسلمان.....	۶۲
۴. خلاصه.....	۶۵
منابع.....	۶۸

بخش اول: روش‌شناسی اقتصاد اسلامی و مایه‌های اسلامی ۷۷

فصل ۳. عدالت باز توزیعی در یک اقتصاد توسعه یافته (یک چشم‌انداز اسلامی) ۷۹

مقدمه ۸۰

۱. نظریه‌های عدل و عدالت ۸۲

۱-۱. مساوات و نیازمندی ۸۳

۲-۱. مکتب اصالت مطلوبیت و اقتصاد رفاه ۸۳

۳-۱. ارزش‌داری (سرمایه) و شایستگی ۸۳

۴-۱. نظریات مرتبط با مبنای خانواده ۸۳

۵-۱. مدل‌های عدل ۸۴

۶-۱. مدل‌های عدالت ۸۶

۱-۶-۱. مدل‌های قراردادهای توزیع عادلانه (بازتوزیع) ۸۶

۲-۶-۱. مدل‌های بی‌طرفی، اتحاد و ارجحیت ۸۸

۲. توزیع عادلانه و کارایی ۸۹

۳. باز توزیع و رشد ۹۲

۳-۱. حقوق اموال و دارایی ۹۲

۳-۲. رشد و سرمایه ۹۳

۳-۳. مطالعات تجربی ۹۴

۴. باز توزیع یا توزیع عادلانه در اسلام ۹۶

۴-۱. مبانی اخلاقی، اهمیت موضوع و محدودیت‌ها ۹۶

۴-۱-۱. اصالت سود یا سودگرایی ۹۶

۴-۱-۲. جبران موارد خطا به عنوان مبنای توزیع عادلانه ۹۷

۴-۱-۳. باز توزیع به عنوان یک امتیاز برای قشر محروم و آسیب پذیر ۹۷

۴-۱-۴. مبادله به عنوان یک مبنای اسلامی برای باز توزیع ۹۸

۴-۲. اهمیت و محدودیت‌ها ۹۸

۴-۳. راهبرد حداکثر توجه به توزیع عادلانه ۱۰۰

۴-۳-۱. تحریک اخلاقی و مذهبی ۱۰۰

فهرست مطالب □ ۷

۱۰۰	۲-۳-۴. واقعگرایی
۱۰۱	۳-۳-۴. اعتدال
۱۰۱	۴-۳-۴. افزایش و مدیریت عرضه منابع توزیع عادلانه
۱۰۱	۵-۳-۴. کاهش یا مدیریت تقاضا برای منابع توزیع عادلانه
۱۰۲	۶-۳-۴. کثرت ابزارهای ارائه یارانه‌ها
۱۰۳	۷-۳-۴. پیروی از جریان حداقل مقاومت
۱۰۳	الف) منافع طبیعی
۱۰۴	ب) سیاست‌های بازتوزیع غیرمستقیم
۱۰۴	ج) بازتوزیع مستقیم
۱۰۶	۸-۳-۴. سیستم زکات
۱۰۷	۹-۳-۴. زکات و عدالت اجتماعی
۱۰۸	۱۰-۳-۴. مقیاس دارایی‌های مشمول زکات
۱۱۰	۱۱-۳-۴. نرخ‌های زکات
۱۱۱	۱۲-۳-۴. جمع‌آوری زکات
۱۱۲	۱۳-۳-۴. چگونگی استفاده از عواید زکات
۱۱۳	۱۴-۳-۴. تأثیر بر فقر
۱۱۵	۵. نتیجه
۱۱۷	منابع
۱۲۳	فصل ۴. اقتصاد و مالی اسلامی در کجا ایستاده‌اند؟
۱۲۴	۱. استدلال‌ها
۱۲۵	۱-۱. مشکل معرفت‌شناسی
۱۲۷	۲. دانش - اجماع برتر ترغیب شده در سایه معرفت توحیدی
	۳. سوالات مربوط به ترجیحات درونی و روند فراگیری از یکپارچگی دانش در سایه جهان‌بینی
۱۲۹	توحیدی
۱۳۰	۱-۳. مسائل تجمیع ترجیحات در جریان اصلی و اقتصاد اسلامی
۱۳۲	۴. مکتب اقتصادی پروفیسور فردریک هایک درباره بهره، بسیج منابع و کمپانی

۵. «جون ماینارد کینز» و جمع‌آوری سرمایه ۱۳۵
۶. توضیحی در مورد نگرش تعاملی برای تخمین زدن GDP در نگاه توحیدی ۱۳۵
۷. قیمت عرضه سرمایه ۱۳۸
- ۷-۱. بعضی مفروضات عددی (R/I, I/R) نتایج جانشینی حاشیه‌ای ۱۳۸
۸. اصل مکمل‌ها در مقابل منطق جایگزینی در تئوری سرمایه انسانی ۱۴۱
۹. نگرش توحیدی به تئوری بسیج منابع ۱۴۳
۱۰. بسیج منابع از طریق بیمه اسلامی: تکافل ۱۴۴
۱۱. توضیحی در باره پول اسلامی، بهره و تعامل خروجی دور علی ۱۴۵
۱۲. تصویر نهادگرایانه تخصیص منابع براساس وضعیت کنونی تفکر در اقتصاد و مالی اسلامی ۱۴۶
۱۳. نتیجه‌گیری ماهیت واقعی مطالعات مالی و اقتصاد اسلامی ۱۴۷
- منابع ۱۵۰
- توضیحات (۱): در مورد عدالت بازتوزیعی در اقتصاد توسعه یافته: رویکرد اسلامی نوشته «مبید علی الجرجی» و «محمد انس زرقا» ۱۵۲
- توضیحات (۲): در مورد اقتصاد و مالی اسلامی: جایگاه آنها کجاست؟ نوشته «مسعود العالم چوذری» ۱۵۶

بخش دوم: نیازها و مفروضات شفافیت و مدیریت ریسک ۱۵۹

فصل ۵. اندازه‌گیری و افشای ریسک در مالی اسلامی و مفروضات حساب‌های سرمایه‌گذاری

- تسهیم سود ۱۶۱
- مقدمه ۱۶۲
۱. پیش زمینه ۱۶۵
۲. اندازه‌گیری ریسک‌های مربوط به مالی اسلامی ۱۶۸
- ۲-۱. ریسک مضاربه ۱۶۸
- ۲-۲. ریسک‌های اعتباری در قراردادهای بر مبنای فروش ۱۷۱
- ۲-۳. ریسک‌های سرمایه در قراردادهای مضاربه و مشارکت ۱۷۷
- ۲-۴. ریسک‌های بازار و ریسک‌های نرخ بازده ۱۷۸
- ۲-۵. ریسک نقدینگی ۱۸۱

فهرست مطالب □ ۹

۱۸۱	۲-۶. ریسک عملیاتی.....
۱۸۳	۳. ریسک کلی در بانکداری اسلامی و روش‌های کاهش ریسک.....
۱۸۶	۴. روند شفاف‌سازی برای بانک‌های اسلامی.....
۱۸۷	۵. نتیجه‌گیری و خلاصه استراتژی‌ها.....
۱۹۰	ضمیمه (۱).....
	ضمیمه (۲): محاسبه سودهای مضاربه و درجه‌بندی تسهیم ریسک بین صاحبان حساب‌های
۱۹۴	سرمایه‌گذاری و مالکان بانک: روش VAR.....
۱۹۴	تعاریف حسابداری.....
۱۹۵	محاسبه ریسک‌ها در حساب‌های سرمایه‌گذاری و تسهیم ریسک.....
۱۹۹	منابع.....
۲۰۳	فصل ۶. شفافیت و نظم بازار در بانک‌های اسلامی.....
۲۰۴	مقدمه.....
۲۰۵	۱. پیش‌زمینه تحقیق و ادبیات موجود.....
۲۰۵	۱-۱. تئوری سیگنال.....
۲۰۷	۲-۱. نظم بازار در بانک‌های متعارف.....
۲۰۹	۳-۱. بازل II: رکن ۳.....
۲۰۹	۴-۱. بحران‌های بانکی.....
۲۱۲	۵-۱. اطلاعات ناظران.....
۲۱۴	۶-۱. شفافیت و نظم بازار در بانک‌های اسلامی.....
۲۱۵	۲. روش‌ها و یافته‌ها.....
	۲-۱. نظرات ناظران درباره بیشترین اطلاعات مورد نیاز برای کنترل منحنی ریسک و مدیریت
۲۱۶	بانک‌های اسلامی.....
۲۱۸	۲-۲. شفافیت و نظم بازار در بانک‌های اسلامی.....
	۲-۱-۲. شفافیت با توجه به گزارش‌های در مورد ریسک در بانک‌های اسلامی مهمتر از بانک‌های
۲۱۸	متعارف است.....

۲۱۹.....	۲-۲-۲. مؤثر، اعضای بازار را در جهت ارزیابی عملکرد بانک‌ها کمک می‌کند.....
۲۲۰.....	۲-۲-۳. بازل II با کمی تغییرات در بانک‌های اسلامی قابل اجراست.....
۲۲۲.....	۳. نتیجه‌گیری و تذکرات پایانی.....
۲۲۵.....	منابع.....
۲۲۸.....	ضمیمه ۱.....
۲۳۱.....	فصل ۷. طراحی یک سیستم رتبه‌سنجی اسلامی: با رویکرد جامع.....
۲۳۲.....	مقدمه.....
۲۳۳.....	۱. تحلیل پیشینه.....
۲۳۳.....	۱-۱. سیستم بانکداری اسلامی به عنوان شاخصی برای تداوم پذیری عملیاتی.....
۲۳۷.....	۱-۲. سیستم رتبه‌سنجی بانک در کشورهای مختلف.....
۲۳۸.....	۲. ابعاد برجسته بانکداری اسلامی و الزامات نظارتی.....
۲۳۸.....	۱-۲. پایه و اساس عملیاتی بانکداری اسلامی.....
۲۴۱.....	۲-۲. الزامات نظارتی.....
۲۴۳.....	۳. رویکردی جامع به ارزیابی ساختاری.....
۲۴۳.....	۳-۱. اهداف ارزیابی در صحت عملیاتی بانکداری اسلامی.....
۲۴۶.....	۳-۲. عناصر تشکیل دهنده سیستم رتبه‌بندی بانک‌های اسلامی.....
۲۴۶.....	۳-۱-۲. عنصر تشکیل دهنده سرمایه.....
۲۴۸.....	۳-۲-۲. ارزیابی کیفیت دارایی سود آور به عنوان دومین عنصر تشکیل دهنده.....
۲۵۰.....	۳-۲-۳. ارزیابی کیفیت مدیریت به عنوان سومین عنصر تشکیل دهنده.....
۲۵۲.....	الف. ارزیابی در کیفیت مدیریت عمومی.....
۲۵۴.....	ب. ارزیابی کیفیت مدیریت ریسک.....
۲۵۴.....	ج. ارزیابی بانک از لحاظ اجابت قوانین بانکداری:.....
۲۵۵.....	۳-۲-۴. ارزیابی سود به عنوان چهارمین عنصر تشکیل دهنده.....
۲۵۶.....	۳-۲-۵. ارزیابی نقدینگی به عنوان پنجمین عنصر تشکیل دهنده.....
۲۵۸.....	۳-۲-۶. عنصر مورد استفاده برای تعیین حساسیت به ارزیابی ریسک بازار.....

فهرست مطالب □ ۱۱

۴. نتیجه‌گیری ۲۵۹

پیوست شماره یک: عناصر تشکیل دهنده ارزیابی سرمایه ۲۶۰

۱- نقش امانتداری ۲۶۰

۲- روند تحلیل پذیری بانک (قدرت بانک در حل مشکلات سرمایه) ۲۶۱

۳- نقش نمایندگی ۲۶۲

پیوست شماره ۲: عناصر تشکیل دهنده ارزیابی کیفیت دارایی‌های تولیدکننده سود ۲۶۳

پیوست شماره ۳: عناصر تشکیل دهنده ارزیابی کیفیت دارایی‌های سودآور ۲۶۵

پیوست شماره ۴: عناصر تشکیل دهنده ارزیابی نقدینگی ۲۶۸

پیوست شماره ۵: عناصر تشکیل دهنده ارزیابی حساسیت ۲۶۹

منابع ۲۷۰

توضیحات: در مورد «شفافیت و نظم بازار در بانک‌های اسلامی» نوشته آریفین، آرچر و رفیعت ۲۷۲

توضیحات: در مورد «طراحی سیستم رتبه‌سنجی بانکداری اسلامی: با رویکردی جامع» توسط دادانگ مالجاوان ۲۷۶

بخش سوم: حاکمیت شرکتی و مسئولیت اجتماعی ۲۸۳

فصل ۸. بانکداری در اسلام؟ مؤلفه‌های شفاف‌سازی مسئولیت اجتماعی شرکت ۲۸۵

مقدمه ۲۸۶

۱. تحقیقات پیشین ۲۸۸

۲. توسعه تئوری ۲۸۹

۱-۲. ساختار تئوریک ۲۸۹

۲-۲. تئوری‌های سیستمی، مسئولیت اجتماعی و اسلام ۲۹۱

۱-۲-۲. شفاف‌سازی CSR به‌عنوان یک ابزار مشروعیت ۲۹۳

۲-۲-۲. فرض: اقتصاد سیاسی ۲۹۵

۳-۲-۲. مفروض: جامعه متناسب ۲۹۶

۳-۲. حاکمیت شرکتی ۲۹۷

۱-۳-۲. مشکلات نمایندگی ۲۹۹

۳۰۰	۲-۳-۲. مفروض: مکانیسم کنترل
۳۰۴	۲-۳-۳. مفروض: ساختار مالکیت
۳۰۵	۳. طرح تحقیق و داده‌ها
۳۰۵	۳-۱. توصیف نمونه و داده‌ها
۳۰۷	۳-۲. طرح تحقیق
۳۰۹	۴. نتایج
۳۰۹	۴-۱. آمار توصیفی
۳۰۹	۴-۲. مدل رگرسیون کلی
۳۱۱	۴-۳. آزمون حساسیت
۳۱۳	۴-۳-۱. مدل بهینه رگرسیون
۳۱۴	۵. نتیجه گیری
۳۱۷	منابع

فصل ۹. تعبیر صاحبان حقوق از مسئولیت اجتماعی - حاکمیتی؛ بانک‌های اسلامی: با تکیه بر

۳۲۳	اقتصاد مالزی
۳۲۴	مقدمه
۳۲۵	۱. پیدایش CSR در غرب
۳۳۰	۲. استنباط ذی نفعان از CSR در بانک‌های اسلامی
۳۳۳	۲-۱. مطالعات حمایتی در مورد بانک‌های اسلامی
۳۳۷	۳. روش شناسی تحقیق
۳۳۷	۳-۱. ابزار تحقیق
۳۳۸	۳-۲. جمع‌آوری اطلاعات
۳۴۰	۴. یافته‌ها و تحلیل نتایج
۳۴۰	۴-۱. پیشینه اعضای نمونه آماری
۳۴۱	۴-۲. تحلیل عامل: حمایت CSR در مقابل گروه‌های صاحب حق
۳۵۰	۵. نتیجه گیری
۳۵۲	منابع

فصل ۱۰. ارزیابی «مسئولیت اجتماعی» مالی اسلامی: با استفاده از تجربیات صندوق‌های سرمایه‌گذاری	
دارای مسئولیت اجتماعی	۳۵۹
مقدمه	۳۶۰
۱. مؤسسات مالی اسلامی و مسئولیت اجتماعی	۳۶۴
۲. مباحثی در ارتباط با مالی و بانکداری اسلامی	۳۶۸
۳. مفاهیم نظری سنجش مسئولیت پذیری اجتماعی مؤسسات مالی اسلامی	۳۷۲
۳-۱. تعیین اصول CSR مورد امضا و تأیید مؤسسات مالی اسلامی	۳۷۴
۳-۲. ارزیابی مدیریت موضوعات CSR توسط مؤسسات مالی اسلامی	۳۷۵
۳-۳. ارزیابی قرابت حاکمیتی مؤسسات مالی اسلامی با موضوعات CSR	۳۷۵
۳-۴. ارزیابی پیامدهای فعالیتهای CSR برای مؤسسات مالی اسلامی	۳۷۶
۴. روش‌شناسی تحقیق	۳۷۷
۵. سنجش مسئولیت‌پذیری مؤسسات مالی اسلامی: بر مبنای تحلیلی تجربی	۳۷۸
۵-۱. تعیین اصول CSR در مؤسسات مالی اسلامی	۳۷۸
۵-۲. ارزیابی مدیریت موضوعات CSR توسط مؤسسات مالی اسلامی	۳۸۲
۵-۳. ارزیابی تفاهم حاکمیتی مؤسسات مالی اسلامی با موضوعات CSR	۳۸۴
۵-۴. ارزیابی پیامدهای فعالیتهای CSR برای مؤسسات مالی اسلامی	۳۸۷
۶. مقایسه نظریه و عمل مالی و بانکداری اسلامی	۳۸۸
۷. نتیجه	۳۹۱
منابع	۳۹۶
پیوست	۴۰۱
توضیحات بر مقالات نوشته شده: درباره مسئولیت حاکمیتی - اجتماعی فاروق، لاینس و سیرالی ۴۱۱	
یادداشت‌هایی بر مقاله نوشته شده توسط فاروق، لاینس و سیرالی در مورد مسئولیت اجتماعی -	
حاکمیتی	۴۲۴
پاسخ به یادداشتهای مذکور	۴۴۱

بخش چهارم: ارزیابی عملکرد	۴۴۵
فصل ۱۱. ارزیابی کارایی بانکداری اسلامی: براساس مدل‌های رایج اقتصاد سنجی	۴۴۷
مقدمه	۴۴۷
۱. شاخص و مدل‌ها	۴۴۹
۲. بعضی از مطالعات جدید	۴۵۷
۳. شاخص کارایی و تقدم جامعه	۴۶۶
۴. نتیجه‌گیری	۴۶۹
منابع	۴۷۲
فصل ۱۲. ارزیابی مراکز مالی ویژه: مورد مطالعه ترکیه	۴۷۵
مقدمه	۴۷۵
۱. فعالیت‌های مراکز مالی ویژه	۴۷۸
۱-۱. فعالیت‌های شرکتی	۴۷۸
۱-۲. خدمات خرده‌فروشی	۴۷۹
۲. عملکرد مراکز مالی ویژه در طی بحران مالی	۴۸۰
۳. مقایسه عملکرد مراکز ویژه مالی با بانک‌های تجاری	۴۸۴
۴. نتیجه‌گیری	۴۸۸
منابع	۴۹۳
ضمیمه	۴۹۴
فصل ۱۳. سرمایه‌گذاری اسلامی: با توجه به شواهدی از شاخص‌های داوجونز و فوتسی	۴۹۷
مقدمه	۴۹۸
۱. شاخص‌های اسلامی: یک بازبینی	۴۹۹
۲. فرضیه	۵۰۴
۳. اطلاعات (داده‌ها)	۵۰۴
۴. روش‌شناسی	۵۰۵

فهرست مطالب □ ۱۵

۵۰۸.....	۵. یافته‌ها و نتایج.....
۵۱۵.....	۶. نتیجه‌گیری.....
۵۱۷.....	منابع.....
۵۱۸.....	توضیحاتی در مورد «ارزیابی عملکرد بانکداری اسلامی: معیارها، مدل‌ها و ارجحیت‌ها».....
۵۲۲.....	توضیحاتی در مورد «حوزه‌های خاص مالی: مطالعه موردی در ترکیه».....
۵۲۷.....	توضیحاتی در مورد «ارزیابی حوزه‌های خاص مالی: مطالعه موردی کشور ترکیه».....
۵۲۹.....	توضیحاتی در مورد مقاله «سرمایه‌گذاری اسلامی: با توجه به شاخص‌های فوتسی و داوجونز».....

بخش پنجم: موضوعات متفرقه..... ۵۳۵

۵۳۷.....	فصل ۱۴. تحقیق و پژوهشی درباره مدل‌های بدیل بانکداری اسلامی.....
۵۳۷.....	مقدمه.....
۵۳۹.....	۱. مبانی ایجاد سیستم بانکداری جهانی.....
۵۴۴.....	۲. ارزش‌گذاری مدل‌های نظری بانکداری اسلامی.....
۵۷۷.....	۳. نقد سیستمی جامع مدل‌های بدیل بانکداری اسلامی.....
۵۷۹.....	۴. نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی.....
۵۸۴.....	منابع.....

۵۸۷.....	فصل ۱۵. بسیج منابع بدون بهره برای پروژه‌های سرمایه‌ای عمومی: کاربرد وام‌های داخلی اسلامی.....
۵۸۸.....	مقدمه.....
۵۸۹.....	۱. اخذ ربا / بهره نه تنها غلط است بلکه غیر ضروری است.....
	۲. از آنجا که امروز سیستم بانکی، پول بدون پشتوانه تولید می‌کند هیچ توجیهی برای تحمیل کردن بهره وجود ندارد.....
۵۹۰.....	۳. هزینه پروژه‌های سرمایه بر می‌تواند نصف یا کمتر شود.....
۵۹۳.....	۴. تعریف تجاری پول داخلی و خارجی یک انحراف و دروغ است.....
۵۹۴.....	۵. همه عرضه پول جدید می‌تواند به بخش تولیدی هدایت شود.....
۵۹۵.....	۶. تعاریف اسلامی پول داخلی و خارجی.....

۵۹۶.....	۷. وام‌های داخلی اسلامی به بخش واقعی اقتصاد هدایت می‌شود؛ و تورم را نیستند.....
۵۹۶.....	۸. بسیج منابع بدون بهره برای پروژه‌های سرمایه بر عمومی: کاربرد وام‌های داخلی اسلامی.....
۵۹۷.....	۹. کاربردهای دیگر وام‌های داخلی اسلامی.....
۵۹۹.....	۱۰. وام‌های داخلی اسلامی اجرای تئوری JEAN-BAPTISTE SAY.....
۵۹۹.....	۱۱. مزایای وام‌های داخلی اسلامی.....
۶۰۰.....	۱۲. هدایت و رهبری جهانی.....
۶۰۱.....	منابع.....
۶۰۳.....	فصل ۱۶. تجزیه و تحلیل مطالعه امکان سنجی اجرای مشارکت مناقصه در بانک‌های اسلامی اندونزی.....
۶۰۴.....	مقدمه.....
۶۰۵.....	۱. مروری بر ادبیات موضوع.....
۶۰۷.....	۲. روش تحقیق.....
۶۰۸.....	۳. مقایسه مشارکت مناقصه با دیگر روش‌ها.....
۶۱۱.....	۴. تجزیه و تحلیل.....
۶۱۱.....	۴-۱. عوامل داخلی.....
۶۱۳.....	۴-۲. عوامل خارجی.....
۶۱۸.....	۵. نتیجه‌گیری.....
۶۱۹.....	منابع.....
۶۲۱.....	فصل ۱۷. ضرورت بهسازی قانونی برای به‌وجود آوردن مبنای قانونی اوراق بهادار بر مبنای دارایی (صکوک) در اندونزی.....
۶۲۲.....	مقدمه.....
۶۲۲.....	۱. اهمیت اوراق بهادار دارایی.....
۶۲۳.....	۱-۱. اوراق بهادارسازی دارایی و نظام بانکی اسلامی ایده‌آل.....
۶۲۶.....	۱-۲. اوراق بهادار دارایی به‌عنوان یک روش مجزا برای تأمین منابع.....
۶۲۶.....	۲. محیط قانونی کنونی اندونزی.....
۶۲۷.....	۲-۱. قوانین مرتبط با اوراق بهادارسازی دارایی.....

فهرست مطالب □ ۱۷

۶۲۸.....	۲-۲. انتشار قانون فروش دیون.....
۶۲۹.....	۳-۲. قوانین مربوط به لیزینگ.....
۶۳۰.....	۴-۲. قوانین مربوط به مضاربه.....
۶۳۱.....	۳. تلاش‌های کنونی اندونزی و تجربه بین‌المللی.....
۶۳۱.....	۳-۱. اوراق قرضه اسلامی.....
۶۳۱.....	۳-۲. فعالیت اوراق بهادارسازی دارایی‌ها.....
۶۳۲.....	۳-۳. فعالیت‌های بین‌المللی در رابطه با صکوک اسلامی.....
۶۳۳.....	۴. تجزیه و تحلیل قوانین کنونی اندونزی.....
۶۳۳.....	۴-۱. تجزیه و تحلیل جنبه‌های قانونی اوراق قرضه اسلامی.....
۶۳۴.....	۴-۲. اوراق بهادارسازی دارایی‌ها و تطبیق آن با شریعت.....
۶۳۵.....	۴-۳. انتقال مالکیت متساوی.....
۶۳۵.....	۴-۴. مشکلات بدهی غیرمستقیم.....
۶۳۶.....	۵. طرح پیشنهاد بازیابی.....
۶۳۷.....	منابع.....
۶۳۸.....	توضیحات درباره «جستاری در مدل‌های مختلف بانکداری اسلامی» نوشته اقبال انجم.....
	توضیحات درباره «سیج منابع بدون بهره برای پروژه‌های سرمایه‌ای عمومی - کاربرد وام‌های
۶۴۸.....	داخلی اسلامی» نوشته رادن شاکسپیر.....
	توضیحات درباره «تجزیه و تحلیل امکان سنجی اجرای مشارکت مناقصه در بانک‌های اسلامی
۶۶۱.....	اندونزی» نوشته دودیک سیسوانترو و حمیده قییمه.....
	توضیحات درباره «تجزیه و تحلیل امکان سنجی اجرای مشارکت مناقصه در بانک‌های اسلامی
۶۶۵.....	اندونزی» نوشته دودیک سیسوانترو و حمیده قییمه.....
	توضیحات درباره «بازیابی‌های قانونی لازم در جهت ایجاد مبنایی قانونی برای اوراق بهادارسازی
۶۶۹.....	مؤثر دارایی اسلامی (صکوک) در اندونزی» نوشته رضا دجوجسوجینو.....

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا لَنَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
(قرآن کریم. سوره مبارکه النمل. آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته، تربیت نیروی انسانی‌ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل و نظر است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در سطح راهبردی به انجام رساند. از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متأثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهرمندی از نتایج آنهاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق علیه السلام در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که بیش از «ربع قرن» تجربه دارد و هم اکنون ثمرات نیکوی این شجره طیبه در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً

آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود در طلیعه دور جدید فعالیتش بتواند به توسعه و تقویت آنها در پرتو عنایات حضرت حق تعالی، اهتمام ورزد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی- کارکردی آن‌ها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند- درک کاستی‌ها و اصلاح آنهاست تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق علیه السلام را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (انشاءالله)

ولله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

دیباچه

ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی از مالی و اقتصاد جداشدنی نیستند. جنبش اقتصاد و مالی اسلامی که از ۳۰ یا ۴۰ سال اخیر شکل گرفته است، می‌تواند به عنوان حرکتی در جهت ورود ارزش‌های اخلاقی و عدالت اجتماعی به هسته اصلی اقتصاد و مالی، تلقی شود. شاید مالی و اقتصاد اسلامی دو رشته‌ای هستند که نسبت به سایر رشته‌های اجتماعی، موضوعات جدید و کاربردهای جدید بسیار مهمی را در گذشته نه چندان دور معرفی کرده‌اند. این جریان نیاز به دستیابی به انبوهی از پیشرفت‌ها را ایجاد نموده و تعیین خلأهایی را که در توسعه این جریان وجود دارند الزامی می‌کند. همچنین این حرکت، به تشخیص و معرفی موضوعات نظری و عملی غیرقابل حل که ممکن است عوامل محدودکننده رشد، در نظم کنونی مالی و اقتصاد یا در کاربردهای بخش مالی و اقتصاد باشند، می‌پردازد.

ششمین کنفرانس بین‌المللی مالی و اقتصاد اسلامی، به منظور دستیابی به اهداف مذکور، به طور دقیق و جامعی سازماندهی و برگزار شد. این دوره کنفرانس، ششمین مرحله از سری کنفرانس‌هایی بود که از سال ۱۹۷۶ میلادی در فواصل زمانی مشخص برگزار می‌شد. اولین کنفرانس از سری کنفرانس‌های مذکور، در شهر مکه و در فاصله یک سال از تأسیس بانک توسعه اسلامی برگزار شد. ششمین دوره از کنفرانس‌های فوق‌الذکر، در فاصله ۲۱ تا ۲۴ نوامبر سال ۲۰۰۵ و با همکاری مؤسسه آموزش و تحقیقات اسلامی، بانک اندونزی، دانشگاه اندونزی و مؤسسه بین‌المللی اقتصاد اسلامی، در جاکارتا اندونزی برگزار شد.

موسسه آموزش و تحقیقات اسلامی مفتخر است که اولین نسخه از شرح فعالیت‌ها و اقدامات علمی صورت گرفته در این کنفرانس را ارائه می‌دهد. من امیدوارم این کتاب برای دانش پژوهان و متخصصان حرفه‌ای در مالی و اقتصاد، مفید و برانگیزاننده باشد. این کتاب دارای نسخه دومی هم هست که بقیه مقالات باقیمانده و نیز تعدادی از یادداشت‌هایی را که نویسندگان مختلف درباره مقالات نگارش شده نوشته‌اند، ارائه می‌دهد که به زودی از چاپ خارج خواهد شد.

Bashir Khallat

رئیس مؤسسه آموزش و تحقیقات اسلامی

مقدمه مترجمین

مباحث مربوط به مالی و اقتصاد اسلامی در محیط علمی دنیای امروز از اهمیت خاصی برخوردار است. بحران سال ۲۰۰۸ آمریکا بسیاری از سیاست‌های مالی غرب را که براساس بنیان باطل بهره قرار دارد به چالش جدی دچار کرده است؛ از طرف دیگر توسعه مباحث مالی اسلامی که بر اساس تسهیم سود و زیان بین در دوطرف قرارداد است نوید بخش استقبال جهانی از این مباحث است.

کتاب حاضر که با عنوان "Advances In Islamic Economics & Finance" توسط بانک توسعه اسلامی در سال ۲۰۰۷ به چاپ رسیده است، نتایج آخرین تحقیقات مالی اسلامی است که در سطح کشورهای اسلامی انجام شده و در ششمین کنفرانس بین‌المللی مالی و اقتصاد اسلامی ارائه شده است. این کتاب توسط سه نفر از شخصیت‌های برجسته و محققان بنام مرکز تحقیق و آموزش اسلامی^۱ (IRTI) تدوین شده است. مشکل برابری‌های فارسی برای اصطلاحات فنی همواره پیش روی مترجمان بوده است. در این ترجمه نهایت کوشش به انجام آمده است تا معادلی مناسب برای واژه‌ها انتخاب گردد هر چند وجود خطا امری اجتناب ناپذیر است.

در پایان از تمامی کسانی که در این امر کمک کرده‌اند تشکر می‌کنیم و این اثر ناقابل را در جهت رسیدن به هدف مرجعیت علمی ترسیم شده توسط مقام معظم رهبری برای دانشگاه امام صادق (علیه السلام) به محضر معلم اخلاق و استاد گرانقدر حضرت آیت الله مهدوی کنی و همه شهیدان دانشگاه تقدیم می‌نماییم.

حامد تاجمیر ریاحی - حمزه مظفری

مقدمه

منور اقبال^۱

سلمان سید علی^۲

اقتصاد اسلامی و مالی اسلامی دارای پتانسیل بالقوه‌ای در جهت هم تراز کردن منابع با نیازهای اجتماعی و مالی و اجتماعی جامعه هستند. سرمایه‌داری که در حال حاضر بر کل دنیا حکمفرماست، با وجود داشتن ابعاد مطلوب و مسلم، در سایر ابعادی که برای بشریت مسائل و مشکلاتی را به وجود آورده است، با بدبختی شکست خورده است. غفلت از عدالت اجتماعی و اقتصادی و در نتیجه توزیع منحرف قدرت و ثروت، حتی برای طرفداران این نظریه مشهود است. کمونیسم یا مرام اشتراکی هم که ضد نظریه سرمایه‌داری ایجاد شد، خود دارای مجموعه‌ای از مشکلات بود. کمونیسم به غلط ریشه تمامی بیماری‌ها را در مالکیت خصوصی می‌دانست و پایه و اساس این مکتب را در مفهوم مالکیت جمعی قرار می‌داد که مشوق‌های فردی را نابود می‌کرد. ساختار برنامه‌ریزی مرکزی در نظام کمونیسم، به جای اینکه مشکلات اقتصادی تخصیص، تولید و توزیع اقتصادی را اصلاح کند خود تبدیل به منبع ثروت و قدرت گردید. در

---

۱. رئیس بخش مالی و بانکداری اسلامی، مؤسسه آموزش و تحقیقات اسلامی، بانک توسعه اسلامی
۲. مؤسسه آموزش و تحقیقات اسلامی، بانک توسعه اسلامی، صندوق پستی ۹۲۰۱، جده ۲۱۴۳، عربستان سعودی
Email: ssyedali@isdb.org، دیدگاه‌های ارائه شده در این مقاله، دیدگاه‌های نویسندگان آنهاست و ضرورتاً دیدگاه‌های بانک توسعه اسلامی یا سیاست‌های آن نیست.

نهایت کمونیسم آن رفاه اقتصادی پیروان خود را که متضمن آن شده بود، نتوانست ایجاد کند و زیر سنگینی و فشار خود متلاشی شد.

سقوط کمونیسم، گهگاهی به منزله پیروزی سرمایه‌داری و ارجحیت آن تلقی می‌گردد. اما این یک خیال باطل است. غلبه و حاکمیت فعلی سرمایه‌داری موقتی است؛ زیرا بیماری‌های سیستم سرمایه‌داری اصلاح نشده باقی مانده است. در این حالت یک فرصت برای طرفداران اسلام وجود دارد تا ابعاد اقتصادی اسلام را به عنوان جایگزینی برای هر دو مکتب سرمایه‌داری و کمونیسم ارائه کنند.

اسلام مسیری را برای زندگی ترسیم می‌کند که سیستم‌های مالی، اقتصادی و اجتماعی خودش را دارد که می‌تواند زندگی بهتری را به همراه آورد و همچنین موجب تحقق بهتر اهداف بشریت شود. نظریه اسلام یک نظریه آزاد بوده و در طول دوران‌ها امتحان خود را پس داده است. تاریخ نشان می‌دهد که ترقی و چیرگی سیستم اسلامی، نه تنها برای مسلمانان سودمند بوده، بلکه در موفقیت بشریت هم مؤثر بوده است. هرچند که اجرای ناقص و جزئی یک بعد یا بعدی دیگر از اسلام با خود منافعی را به همراه دارد، بدیهی است که پتانسیل بالقوه کامل آن در گرو اجرای کامل آن تحت یک سیستم جامع آشکار می‌شود. در اینجا تلاش‌هایی که در جهت اسلامی کردن رشته‌های اقتصاد و مالی که از ۵۰ سال قبل شروع شده است، باید به صورت گذرا مورد بازبینی قرارگیرد. در طول سال‌های اولیه این موضوع در فصول عمومی و در متون گسترده‌تر مذهب و جامعه‌شناسی مورد بررسی قرار گرفت. با گذر زمان این موضوع به بلوغ و تمرکز بیشتری دست یافته است. تلاش‌های فکری و عملی در جهت توسعه مالی و اقتصادی اسلام، هم اکنون در مؤسسات علمی و دانشگاهی تدریس می‌شوند و علاقه محققان را به خود جلب کرده است و در عین حال به شکل دهی کارکرد مؤسسات اجتماعی، اقتصادی و مالی گوناگون منجر شده است. بنابراین این دو مبحث هم اکنون برنامه‌های سیاستی مهمی را در عرصه‌های سیاستگذاری خصوصی و عمومی ایجاد نموده‌اند.

اگرچه اقتصاد اسلامی هنوز در حال توسعه و بهبود ابزار تجزیه و تحلیل خود است، اما مالی اسلامی در عمل به عمق بیشتری دست یافته است. ثابت شده است که

این تجربیات و رویکردها و اعمال در پیشرفت مالی اسلامی مفید بوده است.^۱ تا کنون مسیر توسعه مالی اسلامی توسط دو عامل تحت تأثیر قرار گرفته است: ۱- استراتژی بخش خصوصی که برای طراحی محصولات جدید از مالی مرسوم تقلید می‌کرد ۲- استراتژی بخش عمومی که یک رویکرد با سیستم دوگانه به توسعه بخش مالی دارد. پتانسیل بالقوه خلاقیت صحیح و یک حوزه گسترده از کاربردها و استعمال‌ها به طور عمده‌ای کشف نشده باقی مانده است.

در حال حاضر حوزه مالی اسلامی در سطح جهانی شامل موارد زیر است:

۱. بانک‌های اسلامی شامل بانک‌های سرمایه‌گذاری و تجاری، مؤسسات غیر بانکی مثل شرکت‌های مدیریت پرتفوی و سرمایه‌گذاری و شرکت‌های فراهم‌کننده خدمات بیمه (تکافل)
۲. بازارهای سرمایه شامل بازار سهام و صکوک و مؤسسات زیر بنایی مثل نمایندگی‌های رتبه‌سنجی و سازمان‌هایی که استانداردهای قانونی و حسابداری را ارائه می‌کنند.

ممکن است تعجب آور باشد که بر خلاف تصور رایج در مورد موضوعات اخیر مطرح شده در رشته مالی اسلامی، بسیاری از چالش‌هایی که مالی اسلامی با آنها روبرو شده است جدید نیستند. به عنوان مثال در سال ۱۹۹۸، اقبال و دیگران چالش‌هایی که حوزه بانکداری اسلامی با آن روبرو شده است را به شرح زیر ذکر کرده‌اند:

۱. فقدان چارچوب سازمانی مناسب
۲. رقابت فزاینده
۳. نیاز به ایجاد پیمان‌های استراتژیک
۴. نیاز به افزایش بانک‌های حقیقی

---

۱. دلایل زیادی برای تفاوت بین مالی و اقتصاد اسلامی است. مهمترین این دلایل این است که حکم ممنوعیت بهره در قرآن یک بعد عملیاتی است که اجرای قوی را به دنبال دارد. برخی از این اقدامات عملی حتی در سطح مؤسسات، بخش خصوصی و اشخاص حقیقی قابل اعمال هستند. بنابراین چون مؤسسات مالی اسلامی در بخش خصوصی گشایش یافته‌اند، آنها با چالش‌های عملی روبرو شدند که منجر به توسعه مالی اسلامی هم در سطح عملیاتی و هم در سطح نظری گردید.

۵. نیاز به مهندسی مالی
  ۶. نیاز به مکانیسمی برای تصدیق و حسابرسی از نظر شریعت
  ۷. نیاز به توسعه سرمایه انسانی در قالب تعلیم و تعلم و تحقیق و توسعه
  ۸. نیاز به افزایش سهم تأمین مالی بازده متغیر در مقابل تأمین مالی بازده ثابت
  ۹. نیاز به ایجاد مؤسسات تأمین سرمایه
  ۱۰. نیاز به توسعه چارچوب قانونی مناسب
  ۱۱. نیاز به یک چارچوب نظارتی مناسب
- موضوعات مشابهی هم در زمان نگارش همین مقاله در سال ۲۰۰۷ رایج بودند. به طور مشابه در ارتباط با بازارهای سرمایه اسلامی، آن چالش‌هایی که سیستم مالی اسلامی با آن روبرو می‌شود، هم اکنون نیز دارای اعتبار هستند. اگرچه این امر حکایت از فقدان عمومی پیشرفت در اصلاح چالش‌ها دارد ولی تغییرات قابل توجهی بین گذشته و حال وجود دارد.
- یک تغییر مسئله (problem shift) در مالی اسلامی اتفاق افتاده است. (این اصطلاح توسط لاکاتوس در سال ۱۹۷۶-۱۹۷۸ استفاده شد) این اصطلاح در ادبیات علمی و دانشگاهی به این معنی است که تلاش‌هایی صورت می‌گیرد تا زیست‌پذیری مالی اسلامی را در جهت اصلاح روش‌های اعمال و کارکرد، اثبات کند. در عملیات مالی اسلامی تغییر مسئله‌ها عبارتند از:
۱. نگاه بدگمانانه به مباحه به پذیرش آن به عنوان یک حالت صحیح و مفید از مالی تبدیل شده است.^۱
  ۲. در بخش خصوصی، مالی اسلامی از فعالیت تجاری در حاشیه به جریان اصلی تبدیل شده است.
  ۳. در بخش عمومی، رویکرد اسلامی کردن کامل سیستم‌ها جای خود را به یک رویکرد تدریجی داده است که اجازه می‌دهد سیستم دوگانه از مؤسسات مبتنی

---

۱. در حال حاضر ابعادی از مباحه عملیاتی واقعی وجود دارد که متفاوت از ساختار نظری هستند که از آن تعبیر به مباحه ترکیبی می‌شود که نیاز به اصلاح دارد.

بر بهره و مؤسسات مبتنی بر عدم وجود بهره به طور همزمان وجود داشته باشند و حذف به تدریج صورت گیرد.

۴. در مورد لیست محصولات مالی موجود، ارائه محصولات اصلی به طراحی ردیفی از محصولات جدید به صورت ترکیبی از قراردادها که در مورد ریسک و بازده دارای تحرک متفاوتی هستند، منجر شده است.

۵. در ساختار صنعت، تمرکز محض بر بانکداری جای خود را به یک صنعت مالی اسلامی بسیار متنوع شده با شمولی از بازارهای مالی داده است.

چنین تغییراتی یک بازبینی دقیق دوره‌ای به این موضوعات و همچنین توسعه آنها را الزامی می‌کند. کنفرانس بین‌المللی اقتصاد و مالی اسلامی که در ۲۴-۲۱ نوامبر سال ۲۰۰۵ در جاکارتای اندونزی برگزار شد به این منظور بود. این کنفرانس ششمین کنفرانس از سری کنفرانس‌های مذکور بود و از سال ۱۹۷۶ میلادی به صورت دوره‌ای ترتیب داده شده بود. مقالات این کنفرانس در دو کتاب چاپ شده است. کتاب حاضر شامل ۱۵ مقاله بوده که راهنمای قرائت مطالب کنفرانس را به همراه دارد. مقالات این کتاب بعضی موضوعات جدید و برخی موضوعاتی که تجدید شده‌اند را ارائه می‌کند. این موضوعات تجدید شده همان تغییر مسئله‌هایی است که در بالا ذکر گردید که گفتیم در حوزه عملی و نظری مالی اسلامی چنین تغییراتی به وجود آمده است. موضوعات عنوان شده در کتاب حاضر در چهار حوزه کلی قرار می‌گیرند:

۱. روش شناسی اقتصاد اسلامی و ماهیت مالی اسلامی
  ۲. نیاز مؤسسات مالی اسلامی به شفافیت و مدیریت ریسک و کاربرد آنها
  ۳. موضوعات مرتبط با مالکیت شرکتی
  ۴. ارزیابی عملکرد
- درعین حال، برخی مقالات دیگر هم وجود دارند که کاملاً با الگوی تقسیم‌بندی فوق همخوانی ندارند که موضوعات مهم‌تر دیگری را در مالی اسلامی مطرح می‌کنند. در این مقالات این موضوعات مهم تحت عنوان:
۵. موضوعات متفرقه مطرح می‌شوند.

۱. روش‌شناسی اقتصاد اسلامی و ماهیت اسلامی

در میان دانش پژوهان این اجماع وجود دارد که سیستم اسلامی در جهان بینی اش در نقطه مقابل همتای سکولار خود است. ظهور عملی این دیدگاه از تأکید متفاوت اسلام بر جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی زندگی، مبرهن و واضح است. این امر تذکری است که انتظار می‌رود در رفتار فردی و جمعی ظهور و بروز یابد. اگرچه عده بسیاری نیاز به نگاه به رفتار انسانی در طریقی جامع و کل نگر را تأکید می‌کنند. بر اینکه چنین رفتاری چگونه باید تحلیل شود، توافق و اجماع کمتری وجود دارد. از این دیدگاه مباحث مربوط به ماهیت و نیاز اقتصاد و مالی اسلامی هنوز جایگاه خود را پیدا نکرده است. به هر بسامد این موضوع که موجب به وجود آمدن آن سؤال شده است کاهش یافته است؛ چرا که توجه به این رشته به موضوعات عملیاتی‌تر تبدیل شده است. با این وجود، سؤالات و ابهامات مربوط به ماهیت و نیاز، به منظور ایجاد نظم‌می محکم و پایدار، دارای اهمیت است.

کارکرد اصلی و معروفی که سیستم اقتصادی باید داشته باشد، تخصیص منابع به مصارف دیگر آن اقتصاد است. دو بعد برای این مسئله تخصیص وجود دارد:

۱. چگونگی استفاده از منابع اساسی: هدایت عوامل تولید به سمت مصارف دیگر

اقتصاد

۲. چگونگی توزیع عواید و نتایج: چه کسانی چه سهمی از تولید را که خروجی

استفاده از داده‌های مولد است، دریافت کند؟

یک سیستم اقتصادی باید چارچوبی نهایی را فراهم کند تا بدین وسیله رفتار حاضران در آن اقتصاد، دارای همگرایی شده و تصمیمات آنها در یک فراگرد ارتباطی منسجم هماهنگ شود به گونه‌ای که پاسخگوی دو سؤال فوق باشد. سیستم‌های مختلف این کار را از طرق مختلف انجام می‌دهند. در تمایز یک سیستم از سیستم دیگر، سه فاکتور اساسی وجود دارد:

۱. مسئولیت تصمیم‌گیری را چه کسانی بر عهده دارند؟

۲. تصمیم‌گیران در حوزه‌های مختلف به چه اطلاعاتی دست پیدا می‌کنند؟

۳. در تصمیمات مربوط به تخصیص منابع، چگونه این اطلاعات پردازش می‌شوند؟

به عنوان مثال، سیستم انگیزه و تشویق حاضران در آن سیستم را بر می‌انگیزد تا رفتار مشخصی داشته باشند.

بر طبق روشی که اطلاعات ایجاد می‌شود، اطلاعات به افراد حاضر در سیستم سرایت داده می‌شود و تصمیمات اتخاذ می‌شود. دو حالت اساسی برای تخصیص وجود دارد:

۱. تخصیص بازار

۲. تخصیص مستقیم

حالت تخصیص بازار خود به دو حالت قابل تقسیم است: سرمایه اقتصاد آزاد (عدم دخالت بازار در امور اقتصادی) و بازارهای منظم و یک سری از مکانیسم‌های کنترل شده بازار بین دو بازار. در این حالت نظارت در قالب یک بدنه مرکزی ایجاد شده است. از این نظر سیستم‌های نظارت شده و راهبری شده دارای بعد نظارت مرکزی، می‌تواند به عنوان ترکیبی از انتقال مستقیم و سیستم‌های بازار باشند.

در مقابل دیدگاه فوق سیستم اسلامی وجود دارد که به بازارها اجازه می‌دهد تا یک نقش حیاتی در تخصیص منابع ایفا کنند. با این وجود آنها بدون مراقبت و نظارت رها نشده‌اند. تصمیمات تخصیص توسط یک قدرت مرکزی اتخاذ نمی‌شود ولی این تصمیم را افرادی می‌گیرند که برای تصدیق کردن و صحت گذاردن ترجیحات اجتماعی و تعهدات مذهبی انگیزه می‌شود. در نیروهای بازار تغییرات ایجاد نمی‌شود ولی این نیروها نظارت می‌شوند. در حالت نهایت انحراف از حالت ایده آل، مقیاس‌های قانونی پیوسته ارائه می‌شوند و به کار می‌روند. مقاله‌ای که الجرحی و زرقا تحت عنوان «عدالت باز توزیع در یک اقتصاد توسعه یافته: با چشم‌اندازی اسلامی» نوشته‌اند بر ماهیت متمایز مالی اقتصادی اسلامی و تأکید آن بر فراگرد بازاری و غیر بازاری توزیع و عدالت باز توزیع به منظور عدالت اقتصادی، متمرکز است. نویسندگان این مقاله بیان کردند که به توزیع در خلال مبادلات بازار حداکثر توجه شده است در حالی که به توزیع عادلانه در اثنای رسیدن به سطحی مشخص از سرمایه و عدالت اجتماعی،

کمترین توجه صورت گرفته است. سیستم سرمایه‌داری عدالت را در توزیع در خلال فرایند بازار آزاد جستجو می‌کند و هر بازتوزیعی که در خلال عدالت‌های غیر بانکی حاصل شود را انحرافی از حالت اصلی می‌داند. سیستم سوسیالیست هم در مقابل سرمایه‌داری، فعالیت‌های بازار را استثماری و غیر عادلانه می‌داند؛ به اعتقاد این سیستم، عدالت یا توزیع عادلانه تنها با برنامه‌ریزی مرکزی مبتنی بر نیاز محقق می‌شود.

در مقابل سیستم اسلامی، مکانیسم‌های بازاری و غیر بازاری را همزمان، به عنوان بخش‌های کامل سیستم اسلامی و عدالت اقتصادی در نظر می‌گیرد. سیستم حقوق و تعهدات در اسلام، حقوقی را ایجاد می‌کند که بین منافع شخصی و گروهی متوازن است و اصول مالی و تجارت آن از استثمارگری جلوگیری می‌کند و عملیاتی سودمند برای همه طرف‌های تجارت فراهم می‌کند. بنابراین اهداف کارایی و سرمایه در ارتباط با یکدیگر هستند؛ بدون اینکه ضرورتاً بین آنها توازنی وجود داشته باشد. اقتصاد مرسوم این امکان را تشخیص نمی‌دهد و به عنوان یک موضوع نامربوط به آن می‌نگرد. هرچند که در ادبیات اخیر اقتصاد مرسوم، مفاهیمی چون عدل، عدم توازن بین کارایی و توزیع عادلانه و احتمالات مربوط به رشد و سرمایه، در حال ظهور و مطرح شدن هستند.

مقاله جوهری (Choudhury) با عنوان «مالی و اقتصاد اسلامی: جایگاه آنها کجاست؟» در حوزه روانشناسی قرار می‌گیرد. این مقاله، مقاله‌ای انتقادی در مورد جایگاه حال حاضر اقتصاد و مالی اسلامی است. این مقاله عنوان می‌کند که مالی و اقتصاد اسلامی، پایه و اساس دانشی کاملاً متفاوت و متمایز از رویکرد علمی رایج داشته و با تفکر نئوکلاسیک موجود که به دنبال احیای سبک‌های قدیمی است، متفاوت است. به طور کلی، این حوزه یک نمونه متفاوتی است؛ بنابراین روش و روش‌شناسی‌های این حوزه باید به طرز کاملاً متفاوتی، در جهت پیشرفت آن حوزه توسعه داده شود. روش‌ها به دامنه داده‌های موجود بستگی دارند و روش‌شناسی هم مسیر تحلیل است که فهمی از واقعیت را فراهم می‌کند. انتخاب روش‌ها به انتخاب روش‌شناسی‌ها بستگی دارد. بر طبق نظر نویسنده مشکل ادبیات جاری مالی و اقتصاد اسلامی این است که منشأ و مبداء شناخت یا همان فرایند دانش را درک نمی‌کند و به

همین ترتیب، داده‌های مورد نیاز خود را نمی‌شناسد. بنابراین حوزه اقتصاد و مالی اسلامی در چارچوب نئوکلاسیک قرار می‌گیرد.

نویسنده، با اشاره به اینکه اقتصاد اسلامی ذائقه و ترجیحاتی را اتخاذ می‌کند که معین و برون زاد هستند، از عقیده حمایت می‌کند. اصول اولیه‌ای نیز در این نظریه وجود دارد. این رویکرد منجر به این می‌شود که اخلاقیات در نظریه اقتصادی نامربوط فرض می‌شود. در مقابل این رویکرد، آموزه‌های اسلامی تجویزی هستند. آنها تمایل دارند که اولویت‌ها و مرجحات را از طرق مشخص توسط انگیزه و تشویق و نیز مشاهده رخدادهای مختلف پیرامون، توسعه دهند. بنابراین اقتصاد اسلامی، باید در توسعه نظریه ایجاد ترجیحات درونی و یادگیری فعل و انفعالی تمرکز داشته باشند. بنابراین حقوق اخلاقی و اخلاقیات در تفاسیر اقتصادی مؤسسات، فعل و انفعال اقتصادی - اجتماعی، سیاست و حکومت وجود خواهد داشت. این روش تحلیل ممکن است که ما را ملزم به ترک مفهوم تساوی و تداوم کند. چرا که ممکن است مفاهیم جدیدی مثل سیستم‌های فعل و انفعالی و پویا را به همراه آورد. نویسنده مثال‌های گوناگونی وضعیت‌های مختلف را تشریح می‌کند که آن وضعیت‌ها و مثال‌ها مبتنی بر ترجیحات مشخص بوده و عاری از فرایند ایجاد، مزیت یا برتری هستند. اگر چه، نویسنده هیچ راه جدیدی جهت انجام این امر ارائه نمی‌کند. در یادداشت‌هایی که برای این مقاله گذاشته شده است، چپرا (chakra) اشاره می‌کند به اینکه مالی و اقتصاد اسلامی علوم جدیدی نیستند. مالی و اقتصاد اسلامی در طول تسلط مسلمین به دنیا عملیاتی شدند و بعد از نزول نقش مسلمین تلاش‌های فکری آنها، دچار تنزل شد. تقویت امروز مالی و اقتصاد اسلامی بخش‌هایی از تلاش برای ایجاد رنسانس اسلامی هستند.

همانطور که قبلاً ذکر شد، در مقاله‌ای که الانصاری (El-ansary) در جلد دیگر این کتاب نوشته است، نقدی بر پایه و اساس نئوکلاسیک وارد کرده و عنوان می‌کند که چارچوب مرسوم نظریه اقتصادی می‌تواند مشکلات تک هدفه را حل کند. به عبارت دیگر اقتصاد اسلامی دارای رویکردی چند هدفه است که ممکن است تحلیل در آن روش‌شناسی کاملاً متفاوتی را الزامی کند.

۲. نیازها و کارکردهای مدیریت ریسک و شفافیت

امروزه، حوزه مالی از انواع گوناگونی از مؤسسات مثل بانک‌ها، بازارهای مالی و سایر مؤسسات مالی غیر بانکی تشکیل می‌شود. هر کدام از انواع مؤسسات، درجه متفاوتی از عدم شفافیت را در مورد پرتفوی خود شامل دارایی‌ها و ریسک وبازده این پرتفوی برای تأمین کنندگان سرمایه و صاحبان حساب (البته در مورد بانک‌ها) به دنبال دارد. برای مثال در ساختار مالی مرسوم، بانک‌ها در مقایسه با سرمایه‌گذاری وجوه در بازارهای مالی غیر شفاف‌تر هستند، چراکه اطلاعات در مورد پرتفوی دارایی‌های یک بانک و عملکرد سرمایه‌گذاری آن، نه تنها برای عموم مردم بر اساس یک مبنای روزانه موجود نیست، بلکه پرتفوی آنها مثل آنچه در بازارهای مالی تحت عنوان سرمایه‌گذاری وجوه مطرح است، به طور مکرر قیمت گذاری نمی‌شود. تنها اطلاعات ارزش حسابداری، به صورت کلی برای عموم موجود است و این اطلاعات همچنین دارای بسامد کمی بوده که در فرم گزارش‌های سالانه یا نیم سالانه ارائه می‌شوند.

این امر مسئله عدم تفاوت اطلاعات را مطرح می‌کند. بنابراین، حمایت از منافع سرمایه‌گذار/ سپرده‌گذار، به یک هدف سیاستی کلی تبدیل می‌شود و این امر نقش و مسئولیت بزرگترش را برای قانونگذاران / تنظیم کنندگان حوزه بانکداری به دنبال دارد چرا که آنها چنین اطلاعاتی را به طور مکرر به عنوان بخشی از الزامات گزارش‌دهی قانونی بانک‌ها دریافت می‌کنند یا به این اطلاعات دسترسی دارند. با همین تفسیر، در مورد صندوق‌های سرمایه‌گذاری کم ریسک، هر چند که در بازارهای مالی فعالیت می‌کنند اما می‌توان به این نتیجه رسید که غیر شفاف‌تر از بانک‌ها هستند؛ چرا که انتظار می‌رود که مشتریان آنها سرمایه‌گذاران خبره و مؤسساتی باشند که عموماً نیاز به حمایت حاضر و آماده ندارند و از آنجایی که این صندوق‌ها قانونگذاری و تنظیم دقیق نمی‌شوند، متعهد نیستند به اینکه اطلاعات پرتفوی خود را منتشر کنند. غالباً انواع دارایی‌های این صندوق‌ها قیمت گذاری نمی‌شوند؛ چرا که فعالی برای این صندوق‌ها وجود ندارد.

تفاوت‌های موجود در شفافیت انواع گوناگون مؤسسات معایب و مزایای خود را دارند که به سرمایه‌گذاران حقیقی در انتخاب قراردادهای مالی جهت می‌دهند و این امر بر ماهیت و تشکیل قراردادها در یک سطح سیستماتیک اثر می‌گذارد. حال بیاییم از این جنبه شفافیت یا عدم شفافیت پرتفوی و ارزشگذاری، به مؤسسات مالی اسلامی نگاهی بیندازیم.

برای سازمان یک بانک اسلامی چهار بخش وجود دارد:

۱. سهامدارانی که تأمین سرمایه کرده و بر مدیریت کنترل دارند؛ ماهیت سرمایه آنها بلند مدت است.

۲. صاحبان حساب سرمایه‌گذاری که مشارکت در سرمایه دارند اما حق کنترل ندارند؛ سرمایه آنها می‌تواند طی یک اعلامیه فروش باز خرید شود.

۳. صاحبان حساب جاری که قرض دهندگان به بانک هستند. بانک پول آنها را به منظور حفظ پول برای آنها یا استفاده در جهت خدمات سیستم پرداخت بانک سپرده‌گذاری می‌کند، چنانچه تقاضایی وجود داشته باشد، این حساب قابل باز خرید است.

۴. مدیران که توسط سهامداران منصوب می‌شوند تا فعالیت‌های روزانه بانک را اداره کنند. آنها در سرمایه شرکت سهام نیستند.

ساختار نظری یک بانک اسلامی که در آن سود و ضرر، هم در دارایی‌ها و هم در طرف تعهدات و بدهی برای افراد وجود دارد، نیاز به یک شفافیت را برای صاحبان حساب سرمایه‌گذاری بانک الزامی می‌کند؛ چرا که صاحبان حساب سرمایه‌گذاری با مشکلی به نام مشکل نمایندگی، دروقتی که در سود و زیان بانک سهام هستند، روبرومی‌شوند.

این سود و زیان‌ها نتیجه تصمیمات سرمایه‌گذاری و تجارت مدیران و سهامداران شرکت بانک محسوب می‌شوند. سهامداران بانک یا مدیریت منصوب شده از طرف آنها به عنوان نماینده (مضارب یا عامل) از طرف صاحبان حساب سرمایه‌گذاری روی تصمیمات سرمایه‌گذاری اعمال کنترل می‌کنند در صورتی که نمودار ریسک و بهره آنها